

տուութեան և Եկեղեցւոյ սերտ համագործակցութեան, և այդ իսկ պատճառաւ այդ չըջանին նսսմ վախճանը կը վերադրէ հայ պետական կեանքի շինարարին կրիկեան օտանաններէն ներս: Երկրորդ մասին մէջ կը ծանրանայ էջմիածնի և Սիւրի Թոթոնեւրոն յարաբերութեանց վրայ: Կը խոստովանի թէ այդ յարաբերութիւնները ընդհանրապէս սիրալիր չեն եղած, բայց դիտել կուտայ նոյն ոտեն թէ, հակառակ ասոր, անոնք ինչ ինչ պարագաներու մէջ փոխադարձապէս ըմբռնած են իրարու կարեւորութիւնը: Ու կը խորհի որ եթէ հասկացողութեան այդ ոգին ընդ միշտ տիրական մնար երկուքին մէջ ալ, ոչ Նիկողոս (Կիրակոս Գ.) և Մկրտիչ Քէլֆսեիզեան պիտի գործած ըլլային ցաւալի սխալներ, և ոչ Գէորգ Գ. պիտի մղուէր տարապարտ ձգտումներու: Ետեւութիւններ որոնց յետոյ ևս, մինչև ոտեն մը՝ չափով մը կստնած մնաց ինք, և որուն մէջ եթէ կան արդարեւ ճշմարիտ կողմեր, աւելի մեծ չափով կոյ սակայն նաև ծննդավայրի զգացումէն տարուած մտայնութեան մը օւթժգնութիւնը:

Ոչ ոք կրնայ անշուշտ որոշել Օտեանի ծանօթ խօսքին արժէքը: ոչ ոք պէտք է դարձիւ մերժէ որ Սիւս, փոխառակ՝ յաշտ Սահմանադրութեան՝ ռազմնորդ-կաթողիկոսութեան («Մէրխասս կաթողիկոսը») ձեւին մէջ պարտաւնդանելու, եթէ վարչական և թեմական աւելի լայն իրաւասութիւններ վայելէ՝ միշտ Պոլսոյ ազգային հակակշիռին ներքեւ, ապահովարար շատ աւելի արդիւնաւոր գործունէութեան մը պիտի կարենար թուիլ: Բայց, միւս կողմէ, չենք կրնար սոսնալ պատմական շատ յայտնի ճշմարտութիւնը թէ էջմիածնի Մայր Աթոռն էր որ, ազգային իրազարծութեանց հետեանքով ճեղքեալ քաղաք փոխադրուած էր Կիլիկիա: Ու 1441ին վեւորագործու ան իր բուն կայանը՝ երկու պատճառներով. նախ՝ որովհետև այլ եւս գոյութիւն չունէին այն շարժառիթները, որոնք իբր չորս դար առաջ բանաւոր դարձացած էին այդ տեղափոխութիւնը. երկրորդ, որովհետև՝ Ռուբինեանց վախճանէն բաւական առաջ և վերջը մասնաւոր՝ Հայրապետական Աթոռը Կիլիկիոյ մէջ, թէ՛ օտարամէտ հակումներով և թէ՛ թուրքերոյ այն ատենի ներքին կեանքէն անբաւարար:

Ժան բարձր տեղաթիւնաց պատճառաւ այնքան յառաջացած էր աշխատեցումի ճամբուն վրայ որ, զայն իր տեղը վերադարձնելու համար արեւելեան վարդապետներու թափած ճիշդ ազգային պէտք մը և արդարութեան պարտք մը գործած էր այլ եւս: Իսկ եթէ Մայր Աթոռը իր տեղը գործունելն հաքն ալ, տեղական պահանջից ստիպողութեամբ Կիլիկիոյ մէջ մնաց դարձեալ կաթողիկոսական աթոռ մը, պէտք էր մնար անիկա հոն մասնաւորապէս և տեղական կարիքներէ ծնունդ առած աթոռի մը ամփոփ գիրքին մէջ լուի, և ոչ թէ ճշմարտութեամբ առ հասարակ յաւակնութիւն ներով, ինչպէս եղաւ յաճախ. զի Եկեղեցւոյ գործութիւնը միակ զլուխի մը և անոր ստորադասակ գործունէորէն ներդաշնակութեան մէջ կ'իրականանայ:

Բայց այս նկատողութիւնները մենք տողեցնելէ հետ 40 տարիներ առաջ ընդ աղօտ յայտնուած կարծիքի մը առթիւ միայն: Կարծիք՝ զոր յետոյ ԲԱԿ ինքն իսկ ուղղեց ընդհանրական Հայրապետութեան հանդէպ ցոյց տուած իր ուղղադատ եւ խղճամիտ ընթացքովը:

(Շարունակելի)

(3)

Գ.

ԳԱՀԻՐԷԷԷ ԲՈՂՈՔԱԿԱՆ ՀԱՅՈՒՆԻԻ ՄԸ,
ՈՐ ԶԱՅԱԻ Բ. ՕՐԸ Ս. ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԸՆԴՈՒՆԵՑ
Ս. ՅԱԿՈԲԱՆՆ ՏԱՄԱՐՆԱ ՍԵՃ

Մեկ լեռնէն միւս լեռը միտ վիճը խոր է, Երբ դարեհուն ոյժն է որ զայն իր փոռէ: Բայց մի՛ նայիր գուն վար, ուղղեալ Երկինք, Զոր անոնց վրայ կամուռը կապեք է Տեքն ինք: Ակրեքարի մը մեջ ճանաչել լոյսին Կը փոխանցուի, ճես, մեկնէ ի՛նչպէս միւսին:

Երբ սիրսն ամբիժ է, գերդ Երկինքը կապոյտ, Խիղճն երբ խալաղ է գերդ լուսնեակը անոյթ, Հինը նորէն բաժնող խրեհոյն Կ'ը անեղ Կը լեցնէ սերը՝ Բաղդուբեամբ սրբազեղ, Ու հոգեխառն Հաղորդութեան Սրկինքն Մեջ կը ձուլուին իրարու հետ նորն ու հին:

